М21

3608-р

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

МАЛЬОВАНА Юлія Геннадіївна

УДК: 32:929.65:316.64

ПОЛІТИЧНА СИМВОЛІКА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

23.00.03 – політична культура та ідеологія

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

9158

Київ – 2013

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політології Запорізького національного університету, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Бех Володимир Павлович,
Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова,
перший проректор,
завідувач кафедри управління
та євроінтеграції.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Картунов Олексій Васильович,
Університет економіки
та права «КРОК»,
завідувач кафедри суспільних наук;

кандидат політичних наук, доцент
Нагорняк Тетяна Леонтіївна,
Донецький національний університет,
доцент кафедри політології.

Захист відбудеться 26 квітня 2013 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 26 березня 2013 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради **М. А. Остапенко**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми обумовлена тим, що паралельно з демократичними перетвореннями в усіх сферах нашого суспільства відбуваються процеси трансформації цінностей, пошук самоідентифікуючих, консенсусних факторів, здатних регулювати та оптимізувати націє- й державотворення. Формування раціонально-критичного сприйняття політичної дійсності в ситуації розпорошеності, фрагментації українського соціуму та його ціннісно-ідеологічної дезорієнтації посилює значення свідомості й самосвідомості у цьому процесі. Об'єктивність сприйняття політичних реалій ускладнюють суперечки в середині політичної еліти України, недостатня скоординованість та відсутність спільних зусиль державних структур, політичних партій і громадських організацій в напрямку інтеграції й демократизації суспільства.

Особливе значення у процесах консолідації суспільства, формуванні демократичної політичної свідомості має політична символіка. Усвідомлення політиками вагомості символічних конструкцій у легітимації історичних витоків української державності та влади, формуванні національної єдності супроводжувалося активним відродженням символів з різних періодів історії. Наслідком таких дій із символічним ресурсом стали фрагментація і поляризація українського суспільства, суспільні протиріччя на ідеологічному підґрунті, загострення етнічних розбіжностей. У результаті політична символіка стала більше роз'єднувальним чинником, що проявляється у змішуванні символів, суперечливому ставленні до символічної системи радянського часу, невизначеності позиції щодо новітньої символіки, а це, в свою чергу, загальмувало процес формування політичної свідомості. Тому актуалізуються завдання органічного поєднання політичної символіки різних епох, адаптації символів минулого до сучасних умов, пошуку нових універсальних символів, які б сприяли досягненню спільності інтересів та підтримці демократичних тенденцій, визначенню домінуючої, відповідної та пріоритетної для сьогодення символіки.

Дослідження проблеми політичної символіки є важливим не лише для визначення нових питань у теоретичній дискусії про засоби формування суспільної свідомості, а й для вирішення практичних завдань політичної ідентифікації й інтеграції суспільства через сприйняття відповідної символічної системи. У практичному вимірі актуальність теми обумовлюється тим, що впровадження об'єднуючих політичних символів сприятиме інтеграції суспільства та демократизації політичної свідомості. Особлива роль політичної символіки зумовлена цілісним відображенням у ній соціального й політичного буття. Образна складова політичного символу дозволяє візуалізувати особливості політичної системи, легітимізувати правлячий режим, агрегувати

домінуючі у суспільстві соціальні, економічні й політичні потреби та інтереси, чого особливо потребують перехідні суспільства. Світова політична історія має приклади використання інтегративних, агрегуючих, комунікативних, мобілізуючих і стабілізуючих функцій політичної символіки у спрямуванні національних та державних процесів, досвід чого можливо адаптувати й до українських реалій. Вдало обрані політичні символи можуть стати одним із чинників, що сприяють ефективності процесу формування демократичної свідомості українського суспільства.

Вивченню різних аспектів політичного символічного світу з позиції соціогуманітарних наук присвячена низка зарубіжних досліджень, серед яких можна виділити праці П. Бергера, Ж. Бодрійяра, П. Бурд'є, Е. Кассірера, Г. Лассвелла, Дж. Міда, Т. Парсонса, Ч. Пірса, Е. Сепіра, Ф. де Соссюра, А. Шюца, К. Юнга та інших. У вітчизняній науці проблеми символізації політики, змісту політичних символів, засобів їх популяризації досліджені в працях Н. Грибакіної, О. Зазикіної, Л. Климанської, В. Конецької, Ю. Лотмана, Д. Місюрова, Т. Нагорняк, В. Полянської, Г. Почепцова, С. Поцелуєва, О. Стегнія, Ю. Шайгородського та багатьох інших.

Суспільну свідомість у контексті формування української політичної нації розглянуто у працях А. Колодій, В. Корнієнка, В. Крисаченка, Г. Нестеренко та інших. Проблеми виховання політично свідомого населення в поліетнічних суспільствах досліджуються у роботах О. Бабкіної, В. Беха, І. Варзаря, В. Горбатенка, Г. Зеленько, О. Картунова, М. Остапенко, Ю. Римаренка та інших вчених. Взаємозв'язок суспільної свідомості і національної ідеї розглянуто у працях М. Боришевського, І. Кресіної, М. Михальченка, Л. Нагорної, М. Пірен, С. Телешуна та інших. Особливості формування свідомості в умовах глобалізації досліджують М. Головатий, В. Євтух, Л. Морозова, М. Шульга та чимало інших вчених.

Разом з тим необхідно відзначити недостатність комплексних досліджень феномену політичної символіки як чинника формування політичної свідомості суспільства. Потребують ґрунтовного вивчення джерела ціннісного наповнення політичної символіки в контексті інтеграції соціуму, шляхи виховання політично свідомого соціуму, канали дії політичних символів, виокремлення фільтрів, які забезпечують їх усвідомлення. Зазначене вище й обумовлює актуальність теми дисертаційного дослідження, визначає його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до комплексної цільової програми № 0194У043134 Міністерства освіти і науки України «Вдосконалення змісту і методики викладання філософських дисциплін у вузі як фактор формування свідомості молодого спеціаліста незалежної України», науково-дослідної теми № 0111У000106, наказ МОН України № 1177 від 30. 11. 2010 р. «Соціологія

політики: імітаційно-ігрове моделювання та прогнозування політичних ситуацій та процесів», планів науково-дослідної роботи кафедри політології та концепції розвитку спеціальності «Політологія» факультету соціології та управління Запорізького національного університету.

Мета дисертаційного дослідження полягає у системному вивченні політичної символіки як чинника формування політичної свідомості громадян в умовах демократизації сучасного українського суспільства.

Досягнення мети реалізується через послідовне розв'язання таких ***наукових завдань:***

– дослідити зміст концепту «політична символіка» та проаналізувати основні підходи до розкриття сутності цього феномену;

– виявити атрибутивні ознаки, властивості політичних символів й дослідити їх різновиди в контексті консолідуючого потенціалу;

– проаналізувати особливості формування політичної свідомості українського суспільства на сучасному етапі та окреслити тенденції її подальшої трансформації;

– розкрити основні канали впливу політичних символів на формування політичної свідомості суспільства;

– дослідити особливості політичної символіки України та визначити її роль у формуванні політичної свідомості українського соціуму;

– виокремити фільтри, які забезпечують селекцію політичних символів на рівні свідомості;

– виробити шляхи та способи оптимізації процесу формування демократичної політичної свідомості українців на основі використання потенціалу політичних символів.

Об'єктом дисертаційного дослідження виступає феномен свідомості як сукупність ідей, теорій, поглядів, почуттів, вірувань, емоцій, що відображає суспільні відносини та перетворює соціально-політичну дійсність.

Предметом дослідження є політична символіка як чинник формування свідомості суспільства та її вплив на формування демократичної політичної свідомості українського суспільства.

Методи дослідження. Системний характер дослідження зумовив застосування комплексу методів для вирішення поставлених завдань, який охоплює філософські, загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, що уможливило цілісний політологічний аналіз проблеми. Методологічну основу дослідження складають діалектичний, феноменологічний, герменевтичний, системний, структурно-функціональний, синергетичний та порівняльний методи. Діалектичний метод застосовується для розкриття закономірностей і суперечностей процесу формування суспільної та політичної свідомості в умовах трансформаційних змін. До того ж, діалектичний аналіз та інтерпретація

дозволили довести взаємозв'язок суспільної, політичної свідомості та національної самосвідомості.

На основі герменевтичного методу було здійснено аналіз ґенези вивчення політичних символів, виявлено різницю в усвідомленні цього поняття науковцями соціогуманітарного спрямування. Феноменологічний метод дозволив розглянути суб'єктивний досвід сприйняття політичних символів суспільною свідомістю крізь призму ментальних характеристик, а також розглянути їх як певне явище, що має складну інтенціональну структуру.

У дослідженні були використані також методологічні принципи синергетики, що дозволило розглянути політичну символіку та суспільну, політичну свідомість як відкриті й цілісні системи, виявити нелінійний характер їх розвитку та зрозуміти процеси самоорганізації. Крізь призму системного методу політична символіка виглядає як цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів, складно організована система, що перебуває в постійній взаємодії із соціумом та політичною сферою.

Структурно-функціональний метод дав змогу осмислити зміст і особливості зв'язку між політичними суб'єктами, залученими до створення й поширення політичних символів, проаналізувати канали впливу політичних символів на свідомість населення України. Метод порівняння дозволив охарактеризувати стан суспільної свідомості на різних етапах історичного розвитку, а також співставити суспільну, національну та політичну свідомості.

Наукова новизна одержаних результатів обумовлена метою і науково-теоретичними завданнями, що охоплюють стан сучасної політичної символіки як чинника формування політичної свідомості в контексті процесів націє- та державотворення. У зв'язку з цим на захист виносяться наступні положення, які містять ознаки наукової новизни:

Вперше:

– на основі системного підходу, завдяки використанню якого були проаналізовані сутність, зміст, структура, функції (комунікативна, ідентифікаційна, інтегративна й мобілізаційна), видова специфіка, канали популяризації політичної символіки було запропоновано авторське бачення політичних символів як джерела модернізації суспільної, політичної свідомості та досліджено характер цього явища у перехідних суспільствах, що переважно використовується в інтересах окремих політичних суб'єктів, нехтуючи національні потреби;

– систематизовано основні канали впливу політичної символіки на політичну свідомість суспільства (політична ідеологія, міфи, стереотипи, ЗМІ, політична реклама, маркетинг та брендінг, законодавче закріплення); визначено, що через окреслені канали впливу політичні символи можуть сприяти консолідації суспільства, впливають на формування електоральних

експектацій, демонструють інноваційні шляхи суспільного розвитку; обґрунтовано унікальність політичного символу як одного із засобів управління процесом формування політичної свідомості та виділено низку фільтрів, що забезпечують їх селекцію, а саме: менталітет, агенти політичної соціалізації індивіда, смислове поле індивідуальної свідомості, протистояння надсвідомого й підсвідомого;

– досліджено діалектику впливу української символіки на політичну свідомість сучасного суспільства, яка характеризується, з одного боку, фрагментарністю, неоднозначністю, суперечливістю й конкуренцією політичних символів, створених політичними суб'єктами для реалізації приватних інтересів, свого позиціонування у політичному просторі, нерідко з маніпулятивною метою для скеровування суспільної свідомості в бажаному політичним силам напрямку, а не заради об'єднання соціуму навколо спільних для усього суспільства цілей, а з іншого – полягає в дезінтеграції суспільства стосовно ключових національних питань, яка спричинена неоформленістю, поліцентризмом, нестійкістю, відсутністю єдиної символічної системи, вкоріненої в традиціях, що формує амбівалентне ставлення до політичних символів, внаслідок чого й оновлення суспільної свідомості відбувається повільно, розрізнено, часом провокуючи конфлікт цінностей та інтересів між основними групами населення країни.

Удосконалено:

– зміст поняття «політична символіка» відповідно до сучасного стану і тенденцій розвитку явища, з точки зору політологічного, філософського, соціологічного, психологічного, культурологічного наукових підходів; запропоновано авторське визначення, сутність якого полягає у розумінні цього явища як системи взаємопов'язаних знакоподібних утворень, набору образів, які поєднані ідейно-ціннісним компонентом й формуються цілеспрямовано з метою матеріалізації та легітимації подій політичного світу;

– розуміння суспільної свідомості як когнітивного явища, на формування якого впливає комплекс чинників, серед яких політична символіка є одним із динамічних, що конкурує з іншими видами символіки (соціальна, культурна, релігійна тощо); виявлено, що формування політичної свідомості соціуму стає можливим через використання політичної символіки як складової ідеологічних засад української політичної нації, поліетнічності й толерантності, глобалізаційних процесів з одночасним відстоюванням етнічних інтересів;

– теоретичне положення про канали і засоби трансляції політичних символів в суспільну свідомість, у використанні яких не слід абсолютизувати державні ініціативи, оскільки вони можуть бути складовою цього процесу за умови, що свідома ініціатива індивіда спирається на самоорганізаційні процеси громадянського суспільства.

Дістало подальшого розвитку:

– дослідження кореляції між типом політичної системи та комплексом властивих їй політичних символів, змістовне наповнення якої змінюється разом із трансформацією самої системи та її елементів, особливо у випадках кризового розвитку політичної системи і переформатуванням змісту та ідеологічної спрямованості національно-державної символіки;

– обґрунтування впливу політичних символів на процеси націотворення, виявлено сучасні тенденції й можливі шляхи формування суспільної свідомості українського соціуму, що детермінується подвійною етнонаціональною свідомістю українців, що у одному випадку веде до уніфікації української нації на базі титульного етносу, а у іншому – складатиметься в рамках формування української політичної нації як складової європейської спільноти.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що воно акцентує увагу на проблемі формування демократичної політичної свідомості соціуму. Одне з провідних положень реалізації сучасної стратегії консолідації українського суспільства пов'язано із значенням політичної символіки, яка є важливим елементом політичної культури й в цілому політичного життя. У роботі політична символіка розглядається крізь призму взаємодії суспільних, державних, національних і приватних інтересів, необхідності їх об'єднання у питанні формування свідомості суспільства. Висунуті й обґрунтовані у роботі наукові положення створюють умови для подальшого дослідження проблеми формування суспільної свідомості, політичної свідомості, громадської думки засобами політичних символів. Матеріали та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані при підготовці навчальних підручників і посібників, методичних матеріалів, навчальних програм і курсів, а також для проведення лекцій та практичних занять у студентів спеціальності «Політологія».

У практичній сфері матеріали дисертації можуть бути використані суб'єктами політики для розробки консенсусної, такої, що об'єднує суспільство, політичної символіки та у процесі формування політичної свідомості українського суспільства.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки, практичні результати дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на засіданнях кафедри політології Запорізького національного університету. Окремі ідеї й проміжні результати апробовані автором на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Всеукраїнська науково-теоретична конференція «XX Харківські політологічні читання» (Харків, 2008), VI Міжнародна наукова конференція студентів та аспірантів «Соціологія у (пост)сучасності» (Харків, 2008), III Міжнародна науково-практична конференція «Стратегія розвитку України у глобальному

середовищі» (Сімферополь-Ялта, 2009), VIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (Тернопіль, 2010), Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-практичний досвід – 2010» (Миколаїв, 2010), V Міжнародна науково-практична конференція з питань патріотичного виховання молоді «Соціальне програмування патріотичного виховання молоді» (Запоріжжя, 2011), II Міжнародна науково-теоретична конференція «Вдосконалення методології соціального пізнання, змісту та методики викладання філософії на гуманітарних факультетах ВНЗ» (Запоріжжя, 2011), Міжнародна наукова конференція «Соціальне прогнозування та проектування політичних ситуацій та процесів» (Запоріжжя, 2012).

Публікації. Основні висновки дисертації викладено у 15 наукових публікаціях, з яких 5 містяться у фахових виданнях з політичних наук, 10 – у тезах наукових конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Відповідно до мети і завдань дослідження дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків і списку використаних джерел (242 найменування). Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінку, основна частина – 197 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено стан її наукової розробки, сформульовано мету й завдання дослідження, представлено методологічні засади дисертації, аргументовано наукову новизну й теоретично-практичне значення отриманих результатів, відображено попередню апробацію дослідження та структуру роботи.

У **першому розділі** дисертаційної роботи **«Теоретико-методологічні засади дослідження політичної символіки»** – проаналізовано теоретико-методологічні підходи до окреслення структурно-семантичних особливостей феномену політичної символіки, аналізується методологія та розкривається зміст основних понять дослідження, здійснено розгляд праць вітчизняних та зарубіжних науковців щодо даної проблематики.

У підрозділі 1.1. – «Філософсько-політологічний зміст концепту «політична символіка» – зосереджено увагу на основних аспектах вивчення концепту «політична символіка», який складається з декількох ключових понять, взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих одне одного. Це обумовило визначення співвідношення понять «символ», «символіка», «політична символіка», «національна символіка». Простеживши генезу поняття символу від доби Античності до наших часів, з'ясовано, що у працях дослідників символ

постає тим смисловим центром, який наділяє явища якісно новим виміром. Важливою ознакою символу є його подвійність, тобто здатність одночасно виражати протилежні аспекти певної ідеї.

Аналізуючи поняття «політичні символи», автор зазначає, що вони є тими політичними знаками, які викристалізувалися в процесі політичної діяльності, вироблені з метою отримання, посилення чи узаконення влади, є способом нагромадження та передачі інформації про політичний світ. Також у процесі дослідження виявлено кореляцію між політичним символом та політичною символікою, а саме: символіка представляє собою набір символів, які для кращого сприйняття повинні взаємодоповнювати один одного як зовнішнім виконанням, так і смисловим навантаженням.

Крім того, висвітлено питання співвідношення поняття «політична символіка» з поняттям «національно-державна символіка». Виявлено, що остання є різновидом політичної символіки. Цінність національно-державної символіки обумовлена її призначенням – декларувати цілісність і специфіку території, викликати беззаперечне шанобливе ставлення громадян та консолідувати їх навколо цілей держави, сформувати ціннісно-ідейну систему та відповідну їй політичну свідомість.

У роботі з'ясовано зміст категорії «політична символіка», окреслено сутнісні характеристики цього феномену, отримано цілісне уявлення про політичну символіку. Сформульоване наступне поняття: політична символіка – це система взаємопов'язаних знакоподібних утворень, набір образів, які поєднані ідейно-ціннісним компонентом й формуються цілеспрямовано з метою матеріалізації й легітимації подій політичного світу.

У підрозділі 1.2. – «Підходи до вивчення політичних символів» – розглядаються наукові підходи до визначення сутності політичного символу, а саме його філософська, політологічна, соціальна, психологічна та культурологічна інтерпретації, які взаємодоповнюють одна одну.

Актуальним у контексті дослідження видається політологічний підхід до вивчення політичної символіки, який прослідковується у роботах А. Каплана, Л. Климанської, Д. Місюрова, О. Зазикіної, В. Полянської, С. Поцелуєва, Г. Почепцова та ін. Використання політичних символів акторами політичного процесу зумовлене необхідністю підтвердити закономірність даного політичного устрою, проілюструвати ідейно-політичні доктрини.

Філософські трактування в основному розкривають участь символу у функціонуванні мислення, свідомості. У цьому напрямку досить вагомий внесок зробили С. Аверинцев, Е. Кассірер, О. Лосєв, М. Мамардашвілі, К. Свасьян, А. П'ятигорський. У психології вивченням символічного займалися Л. Виготський, Ж. Лакан, А. Леонтьєв, З. Фрейд, К. Юнг. Психологічний підхід

розглядає політичну символіку як сполучення ірраціонального та раціонального компонентів, де перший елемент буде більше впливати на свідомість індивіда.

Наступний підхід дозволяє здійснити соціологічний аналіз символу, представлений в роботах Е. Дюркгейма, Г. Зіммеля, Дж. Міда, Т. Парсонса, де символ розглядається в якості найважливішої підстави для соціального і соціокультурного розвитку суспільства та особистості. Такі представники соціологічної науки як П. Бергер, П. Бурд'є, Т. Лукман, Н. Луман, А. Шюц, Ю. Хабермас в своїх теоріях розкривають регулятивну та комунікативну роль символів. В той же час маніпулювання суспільною свідомістю й масові комунікації не обходяться без символічного ресурсу, що й намагалися показати в своїх працях зарубіжні соціологи Г. Блумер, Ж. Бодрійяр та І. Гофман.

Один із підходів, який є значимим при вивченні політичних символів, є культурологічний підхід. Політичні символи як компонента певної культури допомагають підкреслити її особливий тип, надати гармонійного своєрідного вигляду, що і досліджували в рамках семіотичного підходу до вивчення культури такі науковці як Ф. де Соссюр, Ч. Пірс, Р. Барт, Ю. Лотман, Ч. Моріс.

Аналіз підходів до визначення поняття «політичний символ» дозволяє виявити та врахувати всі властивості політичного символу, прослідкувати спільні ознаки символу та політичного символу, зробити критичний аналіз концепцій символу.

Підрозділ 1.3. – «Принципи, методи та категоріальний апарат дослідження» – присвячений висвітленню принципів й методів дослідження та обґрунтуванню методологічної стратегії їх застосування. Дослідження здійснювалось з використанням загальнологічних методів, а саме аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування, узагальнення, порівняння, аналогії. Політичний процес аналізується за допомогою діалектичного методу – відбувається трансформація політичних інститутів, а політична символіка сприяє візуалізації цих змін. Реалізація діалектичного методу стала можливою завдяки своїм принципам. Наприклад, принцип історизму дозволив виявити переломні моменти у процесі формування суспільної свідомості, динаміку змін та її залежність й обумовленість внутрішньополітичною ситуацією в Україні, а також прослідкувати ґенезу поняття символу.

Обґрунтовано використання системного методу для дослідження політичної символіки як семіотичної системи, елементами якої є семантика, прагматика та синтактика, що забезпечує комплексне вивчення предмету дослідження. Застосування структурно-функціонального методу дозволило уточнити структуру політичного символу й суспільної свідомості, встановити зв'язок між їхніми елементами, кожен з яких покликаний виконувати відповідне функціональне призначення. З'ясовано, що формами суспільної свідомості є національна та політична свідомість, тому вплив політичної

символіки на останню виявляється найбільш ефективним в контексті демократизації свідомості українського суспільства. Синергетичний метод дозволив вивчити політичну символіку в ситуаціях «невизначеності», «нестабільності» та «випадковості», які властиві сучасним українським політичним реаліям.

Крізь призму феноменологічного методу розглянуто політичний символ як інтенціональний феномен, що сприяє структуруванню суспільної свідомості, Герменевтичний метод дозволив опрацювати джерела з теми в цілісному варіанті, виявити контекст вживання слів «політичний символ» та «суспільна свідомість», «політична свідомість» задля повного розуміння тексту.

Також у підрозділі уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження. Прослідковано зв'язок політичного символу з низкою близьких категорій – символом, знаком, символікою, міфом, архетипом.

У **другому розділі – «Політичні символи як чинник формування свідомості суспільства: зміст, види, канали впливу»** – проаналізовано та класифіковано політичні символи, розкриті концептуальні засади формування суспільної та політичної свідомості.

Підрозділ 2.1. – «Проблема формування суспільної свідомості» – присвячено висвітленню основних тенденцій розвитку свідомості суспільства, з'ясуванню залежності розвитку політичної свідомості та національної самосвідомості від стану суспільної свідомості. У функціонуванні сучасної української свідомості можна спостерігати дві суперечливі тенденції: з одного боку, відроджується інтерес до народних традицій, культивується розуміння національної специфіки, популяризуються патріотичні мотиви, а з іншого, відмічається апатія до національних потреб, наявність подвійної етнічної свідомості, відсутність консолідуючого стрижня як наслідок заміщення загальнодержавних інтересів вузькогруповими чи регіональними.

Полеміка навколо питання формування суспільної свідомості сприяла виробленню шляхів його вирішення. Один із способів виховання національно свідомого населення вказує на необхідність формування української політичної нації. Для створення політичної нації повинна бути присутня мотивація до участі у відстоюванні інтересів території, на якій проживають громадяни. З огляду на наявну ситуацію таким стимулом можуть стати економічні важелі та реальне дотримування і гарантування людських прав й свобод. Ця наукова позиція перегукується з умовою виховання національно свідомого населення в поліетнічних суспільствах, зберігаючи толерантне ставлення до інших етносів. На противагу цій думці існує теза про необхідність уніфікувати українську націю на базі титульного етносу без врахування інтересів інших етнічних груп.

В рамках наступного шляху підкреслюється необхідність враховувати фрагментарність як закономірну рису постмодерного суспільства та

глобалізаційні тенденції як практичне втілення постмодерністських положень. Ряд вчених досліджували особливості формування суспільної свідомості в умовах глобалізації, акцентуючи увагу на можливості об'єднання етносу у прагненні протистояти глобалізаційним тенденціям, які суперечать інтересам національної консолідації. Завданням сучасної політичної практики виступає синтезування теоретичних концепцій щодо формування суспільної свідомості.

У підрозділі 2.2. – «Характеристика та класифікація політичної символіки» – здійснено спробу виявлення принципів, що лежать в основі відповідних типологій. Проблемами класифікації політичних символів займалися Є. Шейгал, А. Деркач, Т. Парсонс, Е. Шиле, Н. Смельцер, Г. Лассуел, А. Каплан, Е. Сепір. Наприклад, Є. Шейгал поділяє політичні символи на вербальні, невербальні й змішані. Доволі комплексною є класифікація Д. Місюрова, яка найбільш повно відображає зміст політичної символіки та цілком може використовуватися для класифікації української політичної символіки. Символи кожної з цих груп розкривають сутнісні риси політичної символіки як комплексного явища і продукту політичної діяльності.

Дослідник Е. Сепір вважав, що корисно розрізняти два типи символіки – преференціальну та конденсаційну. Саме конденсаційні символи є символами, які пронизують політичну сферу, містять в собі інтегровані уявлення про певні політичні явища чи події, а саме їхнє існування стає можливим завдяки досвіду людської діяльності в різних сферах буття. Проаналізовано й інші класифікації політичних символів та визначено, що більшість символів сполучає в собі декілька характеристик, що надає підстави стверджувати про необхідність комбінування сутнісних ознак символів при створенні політичної символіки для забезпечення її ефективного сприйняття.

У підрозділі презентовано сфери застосування політичних символів, багатогранність, багатофункціональність та взаємозв'язок всіх видів символів у політичних процесах. Усі перелічені види мають потужний вплив на політичну свідомість, але рівень сприйняття залежить від того, на який часовий інтервал розраховане впровадження й існування певних символів.

У підрозділі 2.3. – «Канали впливу політичних символів на суспільну свідомість: індивідуальний і колективний контекст» – розкриваються основні засоби та канали популяризації політичної символіки, її функціональне призначення. Виявлено, що політична символіка впливає на особистість на трьох рівнях: когнітивному, афективному та конативному. Тобто зовнішнє вираження символу сприймається свідомістю, таємний зміст впливає на підсвідомість, а поєднання видимого і прихованого створює цілісний образ символу, який впливає на політичну поведінку індивідів чи груп людей.

Важливим аспектом функціонування політичних символів є їхній необмежений комунікативний потенціал. Відзначено, що політична символіка є

носієм інформації про політичні події, засобом кодування інформації й міжособистісного спілкування політичних акторів між собою та із суспільством. Визначено і негативні тенденції залучення символів до процесу комунікації, а саме – використання політичної символіки як складової маніпулятивних технологій, що властиве сучасній українській політиці.

Наступним шляхом активізації політичних символів є ідеологія, яка використовує політичну символіку для легітимації своїх ідейних засад, завоювання якомога більшої кількості прихильників, підкреслення своєї орієнтації на конкретну групу індивідів, а також для створення ореолу виключності, дієздатності, реальності та обраності саме своєї ідеології.

У роботі розглянуті такі сфери створення й впровадження політичних символів як: політична міфотворчість, стереотипи, архетипи, ЗМІ, політичні ритуали. В умовах конкурентної боротьби в політиці актуалізується використання політичних символів в політичній рекламі, маркетингу й брендінгу.

Національні символи є обов'язковим засобом вираження політичного курсу, формуються цілеспрямовано та нав'язуються провладними суб'єктами на законодавчому рівні, що є наступним каналом впровадження символів. Також засобом популяризації політичних символів в суспільну свідомість є політична культура з огляду на узгоджувальну й мотиваційну властивість політичних символів.

Третій розділ – «Праксеологічні аспекти впливу символіки на формування свідомості українського суспільства» – присвячений практичним аспектам можливостей впровадження політичних символів в суспільну свідомість у контексті трансформаційних змін.

У *підрозділі 3.1. – «Особливості політичної символіки України та її місце і роль у розвитку свідомості населення»* – аналізуються особливості використання політичної символіки в сучасній Україні, обґрунтовується її актуальність та значимість для національних перетворень. У роботі доведено, що політичні символи спрацьовують як механізм етнокультурного відтворення, здатний відновити сторінки національної історії, відродити інтерес до власної держави, вплинути на формування демократичної політичної культури, ідентичності та усвідомлення себе активним громадянином цієї країни. У процесі соціалізації людина сприймає всі форми політичної символіки, пронизується цінностями, які вони несуть, детермінуючи характерні риси особистості.

Політична символіка виступає потужним інструментом візуалізації політичних ритуалів, які дають змогу зовнішньо показати суспільству приховане та деякі події політичної реальності шляхом символізації окремих акцій. Проте реалізація символічної політики повинна балансувати між

маніпулюванням та управлінням, адже в разі очевидності маніпуляцій можливий варіант відторгнення нав'язуваних цінностей, що потягне за собою недовіру до влади та її базових ідей.

Значимі для суспільства символи виступають вагомим інструментом політичних суб'єктів для підтвердження, виправдання цілей та способів їхнього досягнення, а також мають неабиякий ресурсний потенціал у підтримці та мобілізації людей. Доступ до влади дозволяє суб'єкту політики представити власне бачення й розуміння символічних подій, які здатні підмінювати реальні перетворення в країні в ситуації, коли не видається можливим або немає бажання вирішувати нагальні соціально-економічні чи політичні проблеми.

Відзначено, що активно використовується політична символіка політичними партіями, що зумовлено зростанням ролі партійної символіки, яка перетворилась на одну з ефективних технологій впливу на суспільну свідомість й психічно-емоційний стан індивідів. Виборці віддають свій голос не стільки, керуючись раціональними розрахунками й програмними положеннями, скільки орієнтуючись на лідерів, символи та кольори, як основу партійного бренду.

Підкреслюється необхідність законодавчого закріплення національної символіки, яка б консолідовувала суспільство, позначала його цілісність, приналежність до держави, створювала потребу в розбудові демократичної держави та громадянського суспільства. Слід відмітити, що в останні роки набуло популярності використання політичних символів у створенні територіального бренду та іміджу країни. Проте розмаїття видів політичної символіки за територіальним принципом, а саме наявність міжнародної політичної символіки, регіональної, національної створює деякі проблеми. Крім того, набирає обертів поширення регіональних символів, які нерідко вступають у протиріччя із загальнонаціональними. Але за умов виваженої політики є можливим поєднання та узгодження всіх видів символіки, що наповнить новим змістом державні ідеї та сприятиме формуванню консолідуючої толерантної політичної свідомості.

У *підрозділі 3.2. – «Оптимізація шляхів використання консолідуючого потенціалу політичної символіки»* – автор пропонує напрями активізації консолідуючого потенціалу політичної символіки у процесі формування демократичної політичної свідомості українського суспільства. У цьому контексті система дієвої політичної символіки, на нашу думку, повинна складатися з наступних елементів: створення відповідної ситуації символіки, суспільне оцінювання (сприймання), чітка державна політика, апелювання до національних цінностей, відповідні канали поширення та трансляції символів.

У питанні формування політичної свідомості державна політика повинна бути спрямованою на впровадження політичних символів, поєднаних спільною метою, консолідуючої ідеєю, національною символікою та цінностями, які вони

транслюють. Якісно покращити та прискорити цей процес можливо через маркетинг територій. Політичні символи, виконуючи функцію привернення уваги до території, наділяють останню неповторністю, виключністю, підкреслюючи досягнення конкретного регіону, тим самим сприяють розширенню партнерських та інвестиційних програм, здатні поліпшити або погіршити її імідж, підвищити рейтинг та привабливість території як туристичного об'єкту. Не менш важливим є узгодження загальнодержавної та регіональної політичної символіки при формуванні суспільної свідомості.

Крім того, символізація ідей політичними силами повинна проводитися з урахуванням менталітету народу з огляду на те, що реалізація гасел, процес реформування буде відбуватися швидше, якщо суспільство буде розуміти доцільність таких дій, вірити в перспективи національного розвитку, бачити свою роль в політичних та соціальних зрушеннях. Для цілеспрямованого формування демократичної політичної свідомості логічно продукувати й впроваджувати актуальні для більшості населення символи, спираючись на результати опитувань громадян та референдумів.

Логічно, що кожна партія чи лідер створюють політичні символи, які покликані легітимізувати правлячий режим, підтримати право владних осіб будувати новий порядок. З цього слідує, що різка та часта зміна політичних символів чи їх тлумачення, постійне створення нових, які суперечать існуючим, коли інші символи не втратили своєї актуальності, дезорієнтує населення, що сприяє появі нестабільності на духовно-культурному рівні. Тому необхідно розвивати вже наявну систему символів, а доповнюючи іншими, включати до неї такі політичні символи, які б гармонійно вписувались в символічну структуру та були сконцентровані на формуванні суспільної свідомості.

Аналіз розроблених рекомендацій дозволив відзначити повільне, вибіркове залучення політичних символів у процес формування політичної свідомості через наявність в суспільній свідомості взагалі й індивідуальній зокрема фільтрів, які визначають спрямування цього процесу.

У Висновках підбито підсумки дослідження, зроблено узагальнення і сформульовано рекомендації щодо оптимізації процесу формування суспільної свідомості символічними засобами. Отримані наукові результати дослідження дали змогу сформулювати наступні висновки.

Політична свідомість як форма суспільної свідомості представляє собою систему знань і оцінок, завдяки яким відбувається усвідомлення владного аспекту життєдіяльності соціуму, вироблення громадянської позиції, ідейно-ціннісної системи та спонукання до активної участі в політичних процесах. Важливим чинником формування політичної свідомості є політична символіка. Систематизація різних наукових підходів до визначення символу дозволила розкрити зміст концепту «політична символіка». Цьому сприяло вивчення

основних теорій та концепцій мислителів античності, середньовіччя й Нового часу, дослідження категорії «символ» у роботах класиків соціологічної та політологічної думки. Проте найбільш комплексно поняття «політична символіка» досліджується сучасними вітчизняними та зарубіжними науковцями. Синтезування дефініцій політичного символу дозволило визначити політичну символіку як систему взаємопов'язаних знакоподібних утворень, образів, які поєднані ідейно-ціннісним компонентом, формуються цілеспрямовано з метою матеріалізації й легітимації подій політичного світу. Аналіз джерельної бази свідчить про фрагментарність, діалектичність та біфуркаційний стан політичної символіки на сучасному етапі розвитку.

Вирішено наукове завдання, що полягає у розкритті змістовних рис політичного символу та дослідженні основних типологій політичної символіки з метою виявлення актуальної для консолідації суспільства. Для ефективності процесу формування політичної свідомості виділено символи зі статичними властивостями, як гарант збереження традицій, стабільності, наслідування й символи з динамічними властивостями, з огляду на здатність швидко адаптуватися до нових суспільно-політичних умов, адекватність ситуації та гнучкість. У цілому, символіка є цінним інструментом політики, засобом створення образних уявлень про певні поняття й події, комунікативним засобом, якщо мати доступ до нього та вміло використовувати.

Виявлено проблеми формування свідомості сучасного українського суспільства та перспективи їх подолання засобами політичної символіки. У контексті наявності інваріантного погляду на розвиток суспільної свідомості, найбільш ефективно та доречно активізація процесу формування політичної свідомості буде відбуватися на базі спільних демократичних цінностей в рамках формування української політичної нації. Серед каналів створення й впровадження політичних символів були проаналізовані наступні: ідеологія, міфи, архетипи, стереотипи, ментальність, ЗМІ, політична реклама, політичний маркетинг, брендінг, законодавство тощо.

Визначено специфіку використання політичної символіки у формуванні демократичної політичної свідомості українського суспільства, а саме: сприяння легітимації правлячого режиму; використання під час виборчих кампаній, в політичній рекламі та брендінгу; залучення до процесу політичної соціалізації індивіда; є механізмом формування політичної культури; виступає елементом іміджевих та маркетингових технологій. Одночасно, політичні символи є унікальним засобом управління масовою свідомістю, джерелом формування електоральних експектацій та ілюстрування інноваційних шляхів суспільного розвитку. Останнім часом популярною є тенденція звернення до патріотичних почуттів, заклики до самоусвідомлення своєї національної приналежності задля привернення до себе уваги молоді та патріотично

налаштованих громадян. Для членів соціуму важливо розпізнавати використання політичних символів з метою маніпулювання свідомістю та запобігати залученню їх до популістських ідеологічних спекуляцій.

Аналізуючи особливості формування політичної свідомості українського суспільства було доведено, що політичні символи на шляху до осмисленого сприйняття проходять крізь фільтри, які забезпечують їх відбір відповідно до ситуації, а саме: менталітет, особливості процесу соціалізації, внутрішньосмислові фільтри самої особистості, якими індивід захищає власні переконання, цінності й смислове поле. Останній фільтр, який задіяний у селекції символів в процесі формування політичної свідомості, виникає внаслідок протистояння надсвідомого й підсвідомого у просторі свідомості.

У процесі дослідження обґрунтовано, що для перехідних суспільств характерне знецінення політичної символіки минулого та пошук нової ціннісно-символічної системи. Тому формування політичної свідомості вимагає створення й постійного підтримання значимих для народу та відповідних ситуації символів, заснованих на національних цінностях, відповідно до стратегічної мети державної політики, оновлення існуючих та трансляція нових символів відповідними каналами, які б сприяли консолідації, інтеграції суспільства навколо національних інтересів та усвідомленню своєї ролі у створенні єдиної політичної нації. Дослідження політичної символіки як чинника формування демократичної політичної свідомості українського суспільства дозволило підтвердити тезу про те, що фрагментарність, суперечливість, неузгодженість політичних символів негативно впливає на процес політичної і суспільної консолідації в Україні. Вітчизняна політична практика свідчить, що в періоди загострення політичної ситуації й соціально-політичних розбіжностей активізується використання конфліктогеної політичної символіки, яка ставить під загрозу єдність суспільства та інтегровані національні почуття. Спільні зусилля суб'єктів політики в прагненні узгодити та структурувати політичну символіку мають стати стрижневим чинником формування демократичної політичної свідомості українського соціуму.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Мальована Ю. Г. Політична символіка : сутність та зміст феномену / Ю. Г. Мальована // Нова парадигма : [Журнал наукових праць] / [Гол ред. В. П. Бех]. — К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. — Вип. 87. — С. 110-120.
2. Мальована Ю. Г. Комунікативний аспект політичної символіки / Ю. Г. Мальована // Гілея : [науковий вісник]. Збірник наукових праць / [Гол. ред. В. М. Вашкевич]. — К. : ВІР УАН, 2010. — Вип. 32. — С. 300-308.

3. Мальована Ю. Г. Основні підходи до вивчення політичних символів соціально-гуманітарними науками / Ю. Г. Мальована // Сучасна українська політика. — К. : Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2011. — Вип. 24. — С. 60-70.
4. Мальована Ю. Г. Механізми впровадження політичних символів в суспільну свідомість / Ю. Г. Мальована // Сучасна українська політика. — К. : Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2012. — Вип. 26. — С. 291-301.
5. Мальована Ю. Г. Класифікації політичних символів: динамічний та статичний аспекти / Ю. Г. Мальована // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. — Вип. 20. — С. 184-189.
6. Мальована Ю. Г. Концептуальні засади дослідження політичної символіки / Ю. Г. Мальована // Політична культура суспільства: джерела, впливи, стереотипи : Збірник статей і тез за матеріалами Всеукраїнської науково-теоретичної конференції – XX Харківські політологічні читання. — Х. : НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України, 2008. — С. 218-220.
7. Мальована Ю. Г. Символічні компоненти політичного поля / Ю. Г. Мальована // Збірник наукових тез учасників VI Міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів «Соціологія у (пост)сучасності». — Х. : ХНУ імені В .Н. Каразіна, 2008. — С. 194-195.
8. Мальована Ю. Г. Роль політичної символіки у формуванні свідомості українського суспільства / Ю. Г. Мальована // Стратегія розвитку України у глобальному середовищі : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. 13-15 листопада 2009 р. — Сімферополь-Ялта, 2009. — Том 1. — С. 145-146.
9. Мальована Ю. Г. Вплив державної символіки на патріотичне виховання молоді / Ю. Г. Мальована // Патріотичне виховання в сучасному світі : проблеми і перспективи : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді. 26-27 листопада 2009 р. — Запоріжжя, 2009. — С. 386-388.
10. Мальована Ю. Г. Місце політичної символіки в структурі суспільної свідомості / Ю. Г. Мальована // Науково-практичний досвід – 2010 : Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. 17 травня 2010 р. — Миколаїв : НУК, 2010. — С. 88-89.
11. Мальована Ю. Г. Особливості сприйняття політичної символіки суспільною свідомістю / Ю. Г. Мальована // Розвиток України в XXI столітті : економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми : Збірник тез доповідей VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. 5 листопада 2010 р. — Тернопіль, 2010. — С. 285-287.

12. Мальована Ю. Г. Національна самосвідомість як складова громадянської культури / Ю. Г. Мальована // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді. 2-3 грудня 2010 р. — Запоріжжя, 2010. — С. 296-298.
13. Мальована Ю. Г. Вплив процесів глобалізації на формування національної самосвідомості / Ю. Г. Мальована // Вдосконалення методології соціального пізнання, змісту та методики викладання філософських дисциплін на гуманітарних факультетах ВНЗ : Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції 21-22 квітня 2011 р. — Київ–Запоріжжя : КСК-Альянс, 2011. — С. 80-81.
14. Мальована Ю. Г. Культурна цінність політичних символів як основа патріотичного виховання / Ю. Г. Мальована // Соціальне програмування патріотичного виховання молоді : Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді. 23-24 листопада 2011 р. — Запоріжжя, 2011. — С. 455-458.
15. Мальована Ю. Г. Інформаційна природа політичних символів / Ю. Г. Мальована // Соціальне прогнозування та проектування політичних ситуацій та процесів : Матеріали Міжнародної наукової конференції. 1-2 березня 2012 р. — Запоріжжя : КСК-Альянс, 2012. — С. 126-128.

АНОТАЦІЇ

Мальована Ю. Г. Політична символіка як чинник формування суспільної свідомості. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 — політична культура та ідеологія. — Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. — Київ, 2013.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню феномену політичної символіки в життєдіяльності соціуму, визначенню її ролі в процесі формування свідомості українського суспільства.

У дисертації досліджено сутність та змістовні характеристики політичних символів, проаналізовано основні канали створення та впровадження політичних символів у суспільну свідомість, запропоновано напрями їх вдосконалення. Підтверджено, що активізація уваги до значимості політичної символіки відбувається завдяки ситуативному чиннику, суспільному оцінюванню, чіткій державній політиці, апелюванню до національних цінностей, відповідним каналам поширення символів.

Досліджено, що політичні символи на шляху до свідомого сприйняття проходять через відповідні фільтри, які й забезпечують їх селекцію. Окреслено шляхи оптимізації використання консолідуючого потенціалу політичної

символіки у формуванні демократичної політичної свідомості суспільства, вироблено рекомендації щодо застосування результатів дослідження в українській суспільно-політичній практиці.

Ключові слова: політична свідомість, суспільна свідомість, політичний символ, політична символіка, національно-державна символіка, комунікативний процес, політична культура, політична ідеологія.

Малёваная Ю. Г. Политическая символика как фактор формирования общественного сознания. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.03 — политическая культура и идеология. — Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. — Киев, 2013.

Диссертация посвящена комплексному исследованию феномена политической символики в жизнедеятельности социума, определению ее роли в процессе формирования политического сознания украинского общества. В работе доказано, что политическая символика является обязательным атрибутом государственных и национальных трансформаций. Ретроспективный анализ позволил рассмотреть сущность и содержание политической символики с позиции комплекса социогуманитарных наук, раскрыть многогранность и полифункциональность этого феномена.

На основе диалектического, системного, синергетического, герменевтического и феноменологического методов исследования создана концепция политической символики, рассмотрена её структура, а также роль политической символики в формировании сознания общества.

В диссертации исследованы основные механизмы создания и внедрения политических символов в общественное сознание, выявлены недооцененные каналы их трансляции и предложены направления усовершенствования. Среди последних можно выделить политические рекламные, маркетинговые и брендинговые технологии, а также новейшие информационные технологии.

Политическое сознание является симбиозом стиля мышления, мироощущения, миросозерцания, восприятия и осмысления политики, установок, ориентаций и типа политического поведения субъекта политики, которые определяются его социально-психологическими характеристиками. Оно представляет собой своеобразную психическую призму, сквозь которую человек вырабатывает свое отношение к власти, оценивает политические события и свою роль как активного гражданина.

Политическая символика характеризуется как движущая сила демократических преобразований, образное выражение комплекса ценностей и идей, способная консолидировать общество для достижения общезначимых

целей. Автором была предложена система действенной политической символики, алгоритм действия которой должен состоять из следующих элементов: создание соответствующей ситуации символики, опора на национальные ценности, четкая государственная политика, соответствующие каналы распространения и трансляции символов, общественное оценивание.

В процессе исследования было выявлено, что политические символы на пути к сознательному восприятию проходят через соответствующие фильтры, которые и обеспечиваются их селекцию. Диссертантом предложены способы отбора политических символов, которые генерируют базовые ценности общественного сознания. Очерчены пути оптимизации использования консолидирующего потенциала политической символики в формировании политического сознания общества, разработаны рекомендации по применению результатов исследования в украинской общественно-политической практике.

Ключевые слова: политическое сознание, общественное сознание, политический символ, политическая символика, национально-государственная символика, коммуникативный процесс, политическая культура, политическая идеология.

Malyovana Y. Political Symbolics as a Forming Factor of the Social Consciousness. — Manuscript.

The dissertation for getting the scientific degree of the candidate of political sciences in specialty 23.00.03 — political culture and ideology. — National Pedagogical Dragomanov University. — Kyiv, 2013.

The dissertation represents the complex research of the political symbolics' phenomenon in the life activity of society, the determination of its role in the formation of Ukrainian public consciousness.

The author researches the essence and essential features of political symbols, analyzes the main mechanisms of creation and implementation of political symbols in the public consciousness and proposes ways of their improvement. It is confirmed that the political symbolics are activated due to situational factor, public assessment, efficient public policy, appeal to the national values, appropriate channels of symbols' distribution.

During the research it was found that political symbols pass through the appropriate filters that ensure symbols selection, on the way to conscious perception. The author outlines ways of optimization the public consciousness' formation by means of political symbolic, produces recommendations to put the results of the research into Ukrainian social and political practice.

Keywords: political consciousness, public consciousness, political symbol, political symbolics, national-state symbolics, communicative process, political culture, political ideology.

НБ НПУ

100128888

Відповідальний за випуск *Кудінов І.О.*
Підписано до друку 25.03.2013. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,0.
Наклад 100 прим. Зам. №25/03-1.
Віддруковано з оригіналів.

ТОВ «КСК-Альянс»
Свідоцтво серія ДК № 3068 від 24.12.2007 р.

пр. Леніна, 91/77, м. Запоріжжя, 69095
(095) 601 33 99, (067) 755 93 44
Gmail
KSK.ALLIANCE

КСК альянс